

HOREN, ZIEN EN VRAGEN

Op zoek naar rijke talige interactie in de les Engels

Docenten stellen hun leerlingen vaak veel vragen. Maar hoe zetten taaldocenten die vragen in om stimulerende interactie te bevorderen? Is er interactie waarin leerlingen in het Engels durven, kunnen en willen redeneren? Door te observeren welke vragen docenten stellen, welke reacties leerlingen geven en in welke taal er wordt gecommuniceerd, kunnen we interactie beter begrijpen. Observatie is tevens een didactische middel dat docenten kunnen inzetten om vragen strategischer te gebruiken.

NIENKE SMIT & MARIJN VAN DIJK

We vroegen aan leerlingen hoe een docent Engels kan zien of je iets leert in de Engelse les. Hierover zeggen ze:

Als hij aan jou vragen stelt over de stof, als hij in het Engels tegen je praat en jij praat in die taal terug. (meisje, havo 2)

Als je steeds vaardiger wordt in de taal en jezelf goed kan uitdrukken. (meisje, vwo 4)

Door vragen te stellen en te beantwoorden. Door op te letten. (jongen, vwo 4)

Leerlingen lijken goed te weten wat ze nodig hebben om vaardiger te worden in de vreemde taal: namelijk rijke

talige interactie. Daarbij is het stellen van prikkelende vragen van groot belang. In de les kunnen vragen ruimte, structuur en ondersteuning bieden in het leerproces. De juiste vraag stellen op het juiste moment is een vorm van *scaffolding*: passende steun die leerlingen helpt iets te doen waar ze zonder hulp (nog net) niet toe in staat zouden zijn.

Prikkelende vragen dagen leerlingen uit om na te denken, met eigen interpretaties van bijvoorbeeld tekst of video te komen, om vervolgvragen te bedenken, en hun mening te geven over het onderwerp van de les (Smit, Van de Grift, De Bot & Jansen, 2017). Een kenmerk van een prikkelende vraag is dat die verder gaat dan feitenkennis. Vragen vormen daarom een belangrijke bouwsteen bij het vormgeven van interactie. Juist in de taalles is rijke talige interactie cruciaal

voor het leren: taal is in de taalles doel en middel tegelijk.

Toch zijn docenten zich meestal niet zo bewust van de aard van de vragen die ze stellen. Veel vragen kunnen met een kort antwoord afgehandeld worden en korte antwoorden zijn typisch gedrag waar pubers gespecialiseerd in lijken te zijn. Docenten praten meestal graag, maar bij leerlingen is de spreekbehoefte in de doeltaal doorgaans iets minder groot.

In lessen Engels, waar het beoogde eindniveau van havo/vwo-leerlingen hoog is (Europees Referentiekader B2-niveau), is dit problematisch: taal leer je immers door taal actief te gebruiken. Hoe kun je pubers enthousiast, nieuwsgierig en betrokken maken? Hoe kun je ze uitdagen om te leren redeneren en discussiëren in het Engels?

Dynamische processen observeren

Leerlingen leren met vallen en opstaan, en in dit promotieonderzoek (zie kader 1) bestuderen we leren dan ook vanuit de aanname dat we niet te maken hebben met een rechtlijnig, maar met een dynamisch proces. Fouten maken, worstelen, frustratie en tegenslag horen

Het promotieonderzoek van Nienke Smit, dat wordt begeleid door prof. dr. Klaas van Veen, prof. dr. Kees de Bot en dr. Marijn van Dijk, bestaat uit de volgende deelstudies:

- Ontwikkeling van een observatie-instrument (English Reading Comprehension Observation Protocol) voor *scaffolding*-strategieën.
- Ontwikkeling van een instrument waarmee de dynamiek van *classroom interaction* in kaart gebracht kan worden middels observatie, met de nadruk op vragen.
- Op zoek naar talentmomenten in de les Engels. Grootschaliger observatiestudie waarin de instrumenten uit studie 1 en 2 worden ingezet.
- Hoe kan een talentdocent zien dat je leert? Hoe gebruiken leerlingen de Engelse taal om te leren? Korte leerling-vragenlijst, observaties en interviews.

Kader 1. Deelstudies

allemaal bij een leerproces en lijken soms voortgang in de weg te staan. Met een dynamisch proces bedoelen we dat mensen dikwijls pas achteraf op een gestructureerde manier kunnen of proberen te verklaren hoe hun leren is verlopen. In een dynamisch proces is er sprake van een voortdurende wisselwerking tussen leraar en leerlingen. Leeropbrengsten van individuele leerlingen zijn soms moeilijk te voorspellen (Veenker, Steenbeek, Van Dijk & Van Geert, 2017). Om zicht te krijgen op zo'n dynamisch proces is het van wezenlijk belang om goed te kijken naar het gedrag in de klas. Daarbij gelden de woorden van Johan Cruijff ook voor het onderwijs: 'Je gaat het pas zien als je het doorhebt.'

Het observeren van gedrag kan helpen om vaste patronen te ontdekken en misschien te doorbreken. Bovendien geeft observatie van interactie zicht op hoe

Docent: 'What is the meaning of that sentence then? What's the idea?'
 Leerling 1: 'It's a kinda relationship...'
 Docent: 'No, sorry, I mean this last "and summer's lease hath all too short a date". What does the sentence mean? Because ... what do you think?'

(Leerlingen zoeken de juiste passage.)

Leerling 1: 'Okay. It's like the summer you don't want to be over.'
 Docent: 'Right. Summer is too short. So how did you paraphrase this quatrain? Anyone?'
 Leerling 2: 'That it's about short-lived love. Because it's wonderful but it is also too short.'
 Docent: 'Erhm, it might be...'
 Leerling 3: 'Or it's not enough time. Together.'
 Docent: 'Yeah, it might. I am not quite sure. Which one of you has another answer? When you look at the four lines, what does it say more or less?'

(Er volgt geen reactie uit de klas. De docent laat een denkpaauze vallen.)

Docent: 'So, what did you write down? Did you write down anything or was it too difficult? You all think the love is too short. Maybe if you get to the end of the poem, I am curious to see if you still think so. What did you write down?'
 Leerling 4: 'Well, I kind of like translated it into my own words, to love, what it is about.'
 Docent: 'Yes?'
 Leerling 4: 'Well I think it's about someone who wants to compare a person to a summer day. He is not sure if it is the right comparison, 'cause something like you will always love me and all, and something that is spring and something in that summer is way too short, I'm not sure if the comparison is right.'
 Docent: 'Not bad at all. So we will continue and then we will see if your interpretation is okay.'

Kader 2. Co-constructie bij de interpretatie van 'Sonnet 18'

gedrag van de docent ingrijpt op gedrag van de leerlingen – en andersom.

Co-constructie door vragen te stellen

Uit het onderzoek blijkt dat docenten in plaats van prikkelende vragen veel feitelijke vragen of gesloten vragen stellen, zoals 'What happened to him?', 'What did this person do to apply for a job', of 'Do you know what *thee* means?'. Dit type vragen kan helpen bij taalbegrip en houdt de vaart in de les, maar levert vaak korte antwoorden op. Het bevordert daarmee taalgebruik en taalontwikkeling slechts met mate en maakt leerlingen niet nieuwsgierig.

Als reactie op dit type feitelijke vragen werd bij dit

soort interactie vaak geen co-constructie geobserveerd. Bij co-constructie denken leerlingen en docent samen. Ze oefenen, leren en discussiëren samen en redeneren in het Engels. In het onderzoek werd dit maar beperkt geobserveerd. Uit de analyses bleek dat de leerlingen op de meeste vragen die worden gesteld, een kort antwoord geven en vaak in het Nederlands. Een voorbeeld:

Docent: 'What do you want to know about a person if you want to give him a job? You want to know his...'
 Leerling: 'Achtergrond.'
 Docent: 'In English, please'
 Leerling: 'Background.'

Maar hoe kan een docent dit patroon doorbreken? Kader 2 is een fragment uit een les waarin de docent dit blijkbaar is gelukt. In dit fragment lijkt het klas-sengesprek halverwege even vast te lopen. De docent zoekt naar een andere interpretatie van 'Sonnet 18' van Shakespeare, maar krijgt geen reactie. Opvallend is dat de vragen die daarvoor gesteld waren, kort werden beantwoord. De docent lijkt te 'zoeken' naar een bepaald antwoord en geeft steeds een andere leerling de beurt. Er wordt in eerste instantie niet doorgevraagd. Daarna laat hij welbewust een denkpaauze voor de hele klas vallen, vervolgens zet hij een stapje terug ('What did you write down?') en blijft de leerlingen aanmoedigen om met interpretaties te komen. Wanneer een leerling vervolgens een kort antwoord geeft, volgt er een doorvraag ('Yes?'), waarbij de rest van de klas aandachtig luistert en er een uitvoerig antwoord volgt.

Rijke talige interactie stimuleren

Het is niet zo gemakkelijk om rijke talige interactie op gang te brengen, maar er zijn technieken om leerlingen meer uit de tent te lokken (zie kader 3). Daarnaast is het belangrijk om open, verkennende en uitnodigende vragen te stellen waarbij het gaat om wat leerlingen zien,

denken en vinden. Een aanbeveling voor docenten is om minder op zoek te zijn naar 'het juiste antwoord', om zich te richten op co-constructie en het uitlokken van een rijke talige dialoog. Om het B2-niveau te bereiken is leren redeneren in het Engels van belang. Hoewel we dat hier niet specifiek hebben onderzocht, geldt dit ook voor redeneren in de andere vreemde talen.

Goed kijken en goed luisteren helpen docent en leerling bij het ontdekken wat je kunt doen. Deze observatievaardigheden zijn handig in situaties waarin je niet goed weet hoe je iets moet zeggen, waarin het gesprek anders loopt dan verwacht of waarin het moeite kost om je helder uit te drukken. Prikkelende vragen helpen leerlingen om te blijven proberen, om fouten te durven maken en ruimte te maken om te oefenen. ■

Wilt u meer informatie of heeft u belangstelling voor deelname aan studie 3 en 4 (zie kader 1), dan kunt u contact opnemen met Nienke Smit via <n.smit@rug.nl>.

LITERATUUR

Smit, N., Griff, W. van de, Bot, K. de, & Jansen, E. (2017). A classroom observation tool for scaffolding reading comprehension. *System*, 65, 117–129.
 Veenker, H., Steenbeek, H., Dijk, M. van, & Geert, P. van. (2017). *Talentgerichte ontwikkeling op de basisschool: Een dynamische visie op leren en onderwijzen*. Bussum: SDU.

STAPJE TERUG	de docent stelt een gesloten vraag waarop de leerling het antwoord vermoedelijk weet
STAPJE ERBIJ	de docent stelt een open vraag waarop de leerling een langer antwoord moet geven
HERHALEN	de docent herhaalt de vraag op een andere manier
AANMOEDIGEN	de docent speelt de vraag niet meteen door naar een volgende leerling
DENKTIJD	de docent laat een denkpaauze vallen

Kader 3. Technieken om rijke talige interactie uit te lokken